

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ АВТОНОМІЇ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ТА ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**Інна Корчікова**

Київ

У статті розглянуто сучасні теорії особистісної автономії, за якими розглядається три напрямки прояву цієї якості в юнацькому та дорослому віці: поведінкова, емоційна та функціональна автономія. Вирішується проблема екстраполяції поняття особистісної автономії на молодший шкільний та підлітковий вік. Зазначено, що особистісна автономія не може розглядатися як цілісна якість особистості у віці молодше юнацького, натомість слід звертати увагу на особливості особистості, поведінку та соціально-психологічні умови, які передують формуванню автономії як цілісної характеристики. За результатами аналізу основних вікових особливостей дітей, ми припустили, що такими особливостями є сила та адекватність почуття дорослості, зважений погляд на те, що дитина вважає своїми актуальними життєвими орієнтирами, самостійність у навчанні, наявність відповідної віку незалежності від батьків, особливості стилю виховання в родині.

Ключові слова: особистісна автономія, самостійність, саморегуляція, ідентичність.

Сучасне виховання та навчання все більше спираються на внутрішню мотивацію дітей. Розповсюджені в минулому були методи зовнішньої мотивації. Сьогодні вони втрачають свою силу та перетворюються на додатковий метод мотивації дітей. У зв'язку з цим набуває актуальності поняття особистісної автономії, як внутрішньоособистісної структури, яка є основою внутрішньої мотивації. Але треба зазначити, що увага при вивченні особистісної автономії більш зміщена на дослідження юнацького та дорослого віку, бо казати про наявність автономії як цілісного особистісного конструкту можна в межах вивчення сформованої особистості. Наприклад, рішучість для дорослого є важливим чинником особистого успіху, але в дітей загальна рішучість може сприйматися дорослими як нахабність або схильність до ризику. Вміння сформулювати свою думку та вольовим зусиллям дотримуватися її є важливою ознакою прийняття рішень дорослими, але діти багато в чому залежать від дорослих, тому така якість може сприйматися в них як впертість. Цими прикладами ми не заперечуємо наявність особистісної автономії у віці молодше юнацького, але вважаємо за потрібне акцентувати увагу на період виникнення особистісної автономії та факторів, які на це впливають. Ми визначаємо проблему: що є передумовами формування особистісної автономії як цілісної характеристики особистості у віці до 16 років? На наш погляд, вивчення цієї проблеми дасть змогу зорієнтувати процес виховання та навчання на розвиток особистісної автономії, а також більш розвинути теоретичну базу розуміння особистісної автономії.

Особистісна автономія – це комплексна характеристика особистості, що виявляється у здатності до самостійного й незалежного від безпосередніх зовнішніх впливів визначення своєї позиції і поведінки, здійснення свідомого вибору, проектування свого майбутнього на основі рефлексії власних потреб, мотивів і цінностей [9]. Зарубіжні теорії автономії наголошують, що в її основі лежать певні особливі здібності: рефлексія потреб у теорії Дуоркіна (1988), критична установка по відношенню до цінностей і установок дитинства Б. Берофскі (1983), навички самоаналізу, вольової дії і творчості у Д. Мейерса (1987), самоврядування у Р. Ноггла (1995) і Дж. Андерсона (2005), вміння пристосовуватися, при цьому залишаючись собою у Б. Шварца (1973). Інші теорії бачать в основі автономії насамперед переконаність у власній незалежності. Наприклад, такої

думки дотримується Дж. Тейлор (2005), Т. Мей вважає автономію ціннісною орієнтацією, а умовою її прояву – перевагу цієї орієнтації над іншими (1994). Поняття автономії особистості в українських авторів більш збігається з її інтерпретацією як здібності або результату адаптації. Наприклад, у І. Д. Беха (2008) автономія та самостійність розглядаються як результат освоєння соціального досвіду, Б. С. Братусь (1988) ознаками автономної особистості вважає здатність «творити» свій світ та цінність власного Я, А. Баташев (2007) вважає автономією орієнтацію на власний досвід. У цілому, автономію можна вважати індивідуально-особистісною основою таких явищ, як самостійність, рішучість, впевненість, орієнтацію на себе тощо.

М. Нум і співавтори (2001) узагальнили різноманітні теорії автономії у три категорії. До першої категорії автори віднесли різноманітні погляди, в яких автономія визначається через здібності до оцінки своїх потреб, розвиток власної системи ціннісних орієнтацій, вміння формувати чіткі життєві цілі. Це *поведінкова автономія*. Її ознаками є розуміння власних потреб, рішучість, впевненість у собі в ситуаціях вибору. До другої категорії М. Нум і співавтори віднесли ті теорії, які посилаються на незалежність почуттів - це *емоційна автономія*. Її ознаки: незалежність почуттів та думок від оточуючих, уміння не погоджуватися з іншими, стійкість власних рішень. До третьої категорії М. Нум і співавтори віднесли теорії, які розглядають автономію через призму здібностей до саморегуляції, почуття контролю і контроль почуттів. Цей різновид автономії позначається авторами як *функціональна автономія*. Ознаками функціональної автономії є чіткість мети, сильна внутрішня мотивація, прагнення нових вражень, швидкість пристосування до нових ситуацій. Ця класифікація та ознаки різновидів автономії запропоновані авторами для юнацького та дорослого віку. Однак ми гадаємо, що особистісна автономія не виникає на порожньому місці. Її розвитку передують багато умов у підлітковому та молодшому шкільному віці. Проявами автономії особистості є самостійність дитини, впевненість у собі, внутрішня мотивація навчання, рефлексія власного Я в підлітків тощо. На наш погляд, перераховані прояви є лише фрагментами, з яких через деякий час утворюється особистісна автономія.

Віковий аспект поняття автономії особистості у вітчизняній психології тісно пов'язаний з теорією особистісної ідентичності Е. Еріксона і Дж. Марсія. Автономія за епігенетичною теорією є позитивним результатом м'язово-анальної стадії розвитку (від 2 до 3 років), забезпечується розумною дозволеністю та підтримкою, порушується гіперопікою, відсутністю підтримки і довіри [10]. Автономія в теорії Е. Еріксона також є результатом сформованої ідентичності після проходження кризи юності. Внутрішня несуперечливість ідентичності та її успішний розвиток на всіх вікових стадіях характеризують автономну людини, яка здатна до самостійних і відповідальних рішень, продиктованим власним поглядом на світ. Дж. Марсія (1966) описує чотири результати формування ідентичності, найбільш успішним з яких є зріла ідентичність, при якій людина відчуває власну відокремленість від світу, свою унікальність. Однак, як зазначає Е. Еріксон, ідентичність – це не є автономія. «Якщо Я абсолютно автономний, – пише Е. Еріксон, – то Я більше не ідентичний навіть самому собі, тому індивідуальне Я, як безперервна замість, не може більше сформуватися, якщо вона в кожен момент приймає рішення автономно» [7].

Ми можемо зробити наступний висновок, про співвідношення автономії та ідентичності – це те, що 1) автономія як автономний вибір і прийняття рішення є виявом зрілої ідентичності; 2) ідентичність є інтеріоризованою властивістю індивіда, і може бути сформована природним шляхом або нав'язана ззовні. Останній варіант позбавляє людину можливості автономного прояву волі й змушує звертатися до зовнішніх оцінок і нав'язаних зразків рішень для реалізації вольового акту.

Аналіз багатьох праць українських та російських учених узгоджуються з

попередніми висновками. Наприклад, І. Бех (2008) описує автономію і самостійність як результат розгорнутої соціалізації та освоєння соціального досвіду в юнацькому віці. Особлива роль у цьому процесі належить особистісним цінностям як відображенню внутрішнього сенсу особистості [1]. Ю. Лановенко (2006) зазначає, що юнак повинен відчувати свою автономію, щоб уміти брати відповідальність за свої рішення. В. Пенські (2007) в аналізі різних видів моральної свідомості, зазначає, що у юнаків перехід моральної свідомості до автономії супроводжується значним підвищенням когнітивного компонента моральної свідомості і зменшенням емоційної підтримки моральних норм. І. Кон (1989) виділяє 3 сфери прояву автономії в юнацькому віці: поведінка (самостійне рішення проблем), емоції (власні переваги), нормативна автономія (власні норми і цінності). Баташев А. Р. (2007) описує прагнення до автономії в підлітковому і юнацькому віці як орієнтацію на свій особистий досвід.

У цілому, ми можемо стверджувати, що автономія є результатом соціалізації, раціонального осмислення своїх потреб і моралі суспільства, проявляється в самостійних вчинках і рішеннях, за якими стоїть усвідомлення їхнього змісту.

М. Яцюк (2009) істотно доповнила уявлення про автономію в юнацькому віці. Вона структурувала соціально-психологічні умови розвитку автономії у цьому віці. Серед соціальних чинників, автор приділяє велику увагу сімейним стосункам. Спираючись на роботи Дж. Хоффмана, авторка описує 4 види сепарації юнаків від батьківського впливу: емоційна незалежність (зменшення потреби в емоційній підтримці батьків), атитюдна незалежність (поява власних установок), функціональна незалежність (самостійне вирішення побутових та фінансових проблем), конфліктна незалежність (неконфліктне переживання виходу з-під батьківської опіки) [16]. Модель, описана М. Яцюк передбачає наступні фактори впливу сім'ї: заохочення автономного вибору, демонстрація зразків саморегуляції поведінки, визначення норм і правил поведінки за допомогою діалогу, а не нав'язування, відкритий прояв любові та підтримки дитини. Негативно впливають на автономію в юнацькому віці директивність, відчуженість, гіперпротекція. З іншого боку, на формування автономії в юнацькому віці впливають індивідуально-психологічні характеристики: компетентність в саморегуляції, рефлексія, інтеграція і асиміляція власного світогляду, почуття згуртованості у стосунках з батьками. Умовою актуалізації автономності в цій моделі є ситуація вільного вибору. Індивідуально-психологічні характеристики, супутні автономії – це інтернальний локус контролю, оптимізм, гнучкість, розвинена саморегуляція, високі рефлексивні здібності, впевненість у собі, соціальна сміливість.

Таким чином, у юнацькому віці автономність найчастіше проявляється в зростанні прагнення до емоційної, функціональної й поведінкової незалежності від батьків, а також у формуванні власних установок щодо свого особистісного й професійного майбутнього (Holovaňa 1988) [5].

Аналіз наукових думок дозволяє стверджувати, що юнацький вік має всі передумови для повноцінного прояву особистісної автономії. Вона передбачає такий рівень цілісності особистості, саморегуляції та рефлексії, який досить важко знайти в молодшому віці. Тож, автономія особистості в підлітковому та молодшому шкільному віці не може розглядатися на засадах, аналогічних юнацькому та дорослому віку.

Впродовж підліткового віку відбувається перебудова соціальних стосунків та особистості дитини. У цей період виникає «почуття дорослості», яке проявляється у прагненні до суверенності, незалежності та поваги до власної особистості [14]. Набуває розвитку центральне новоутворення цього віку - Я-концепція. Підліток прагне зрозуміти себе завдяки рефлексії та й завдяки ідентифікації з соціальними групами. Починає розвиватись власна система внутрішніх орієнтирів (цінностей) підлітків, яка ще сильно відрізняється від дорослої. Формується самосвідомість, яка є запорукою переходу від

зовнішнього керування до самокерування [8]. Одним з провідних завдань даного віку є формування емоційної незалежності від дорослих [6].

Аналіз підліткового віку дозволяє припустити наступні передумови формування особистісної автономії у цьому віці. Важливою ознакою особистісної автономії у підлітків, на нашу думку, є бажання самостійності. Його можна розглядати як внутрішній мотиваційний компонент для діяльності та поведінки підлітка. Наступним є відносна незалежність підлітка від батьків, яку вони отримують крок за кроком. Це також відіграє важливу роль у формуванні автономії дитини. Третьою ознакою розвитку особистісної автономії є розвиток системи цінностей, яка набувається шляхом рефлексії, а не шляхом накопичення цінностей референтної соціальної групи, у якій перебуває підліток.

У молодшому шкільному віці передумови формування особистісної автономії є зовсім іншими. Головним завданням розвитку дитини є навчання, однак учбова діяльність ініціюється переважно вчителями та батьками. У спілкуванні з однолітками переважає ігрова форма. Але навіть за таких умов у дитини залишається простір для деяких проявів автономії. Однак, ці прояви більш доцільно позначати як самостійність дитини (відносно цього віку). Наприклад, дитина може ініціювати свою учбову діяльність самостійно, якщо в неї виникло бажання пізнати щось нове і цікаве.

Тож, ми припускаємо наступні передумови розвитку особистісної автономії в молодшому шкільному віці. Однією з цих передумов може бути розвинена пізнавальна потреба, мотивом якої є навчання. Також важливим постає стиль виховання батьків. Авторитет батьків, їх схильність до спільної діяльності з дитиною, розуміння та прийняття – це все дозволяє дитині молодшого шкільного віку проявляти самостійність.

У підсумку даної статті, ми наголошуємо, що особистісна автономія є цілісною характеристикою розвиненої особистості, тому її розуміння в підлітковому та молодшому шкільному віці потребує окремого вивчення. На нашу думку, в підлітковому та молодшому шкільному віці можна казати лише про окремі прояви особистісної автономії та соціально-психологічні умови, які передують її формуванню. Нами було визначено, що в підлітковому віці умовами розвитку автономії є рефлексія власної системи цінностей та відносна незалежність від батьків на рівні прийняття частки рішень у своєму житті. У молодшому шкільному віці умовами, які ведуть до розвитку особистісної автономії є розвинена пізнавальна потреба та авторитетний стиль виховання, схильність батьків до співробітництва. Таким чином, при розробці критеріїв визначення особистісної автономії у віці, молодшому за юнацький, слід урахувувати: «почуття дорослості», життєві орієнтири дитини, самостійність у навчанні, особливості стилю виховання в родині. Перспективи досліджень передумов формування особистісної автономії у підлітковому та молодшому шкільному віці ми вбачаємо у розробці критеріїв у вигляді опитувальника (для підлітків), ознак поведінки для спостереження або переліку характеристик для експертної оцінки (для молодших школярів).

Література:

1. Апетик Н. Моральна саморегуляція як умова попередження девіантної поведінки підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2001. – 231 с.
2. Баташев А. Моделирование социальной действительности в подростковом возрасте / А. Баташев // Мир психологии. – 2007. – № 4. – С. 26–37.
3. Бех І. Виховання особистості : підручник / І. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
4. Братусь Б. Аномалии личности / Б Братусь. – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
5. Головаха Е. Жизненные перспективы и профессиональное самоопределение / Е. Головаха. – Киев : Наук. думка, 1988. – 144 с.

6. Карабанова О. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования / О. Карабанова. – М. : Гардарики, 2005. – 320 с.
7. Козловски П. Культура постмодерна / Петер Козловски. – М. : Республика, 1997. – 238 с.
8. Кон И. Психология ранней юности : кн. для учителя / И. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.
9. Корчікова І. Адаптація і стандартизація опитувальника особистісної автономії для підлітків і юнаків / І. Корчікова // Практична психологія та соціальна робота. Науково-практичний та освітньо-методичний журнал. – № 9 (167). – 2013. – С. 47-52.
10. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг ; пер. с англ. Н. Мальгиной, Н. Миронова, С. Рысева, Е. Турутиной ; под общ. ред. проф. А. Л. Алексеева. – СПб. : Питер, 2000. – 992 с.
11. Лановенко Ю. Екзистенціальний зміст суб'єктивного аспекту юнацької кризи / Ю. Лановенко // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 09/ 2006. – № 5. – С. 81-93.
12. Мухина В. Возрастная психология : феноменология развития, детство, отрочество – 4-е изд. / В. Мухина. – М., 1999. – 456 с.
13. Пенські В. Вікові особливості становлення моральної свідомості в підлітковому та юнацькому віці / В. Пенсі // Актуальні проблеми психології. – Т. 7, Вип. 10, 2007. – С. 304-310.
14. Психология подростка: хрестоматия / Эльконин Д. // Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. – М. : Российское педагогическое агентство, 1997. – 526 с.
15. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис : пер. с англ. / Э. Эриксон ; общ. ред. и предисл А. Толстых. – М. : Изд. группа «Прогресс», 1996. – 340 с.
16. Яцюк М. Соціально-психологічні умови розвитку автономності особистості в юнацькому віці : дис. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Яцюк М. В. ; Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. – К., 2009. – 245 с.
17. *Autonomy and the challenges to liberalism : new essays* / edited by John Christman, Joel Anderson. – Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2005. – XII, 383 p.
18. Berofsky B. *Autonomy* / B. Berofsky // *How Many Questions? Essays in Honor of Sidney Morgenbesser* / L. S. Cauman, I. Levi, C. D. Parsons – 1988. – 188 p.
19. Dworkin G. *The theory and Practice of Autonomy* / G. Dworkin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – 188 p.
20. Marcia J. Development and Validation of ego-identity status, *Journal of Personality and Social Psychology*. – 1966. – Vol 3 – pp. 551-558.
21. May Th. The Concept of Autonomy / Th. May // *American Philosophical Quarterly*. – 1994. – Vol. 31. – № 2. – P. 133–144.
22. Meyers D. The Socialized Individual and Individual Autonomy / D. T. Meyers // *Women and Moral Theory* / E. Kittay, D. Meyers (Eds.). – Savage, MD, 1987. – P. 239–254.
23. Noggle R. Autonomy, Value, and Conditioned Desire / R. Noggle // *American Philosophical Quarterly*. – 1995. – № 32. – P. 57–69.
24. Noom M. J. Conceptual Analysis and Measurement of Adolescent Autonomy / Marc J. Noom, Maja Deković, Wim Meeus // *Journal of Youth and Adolescence*. – 2001. – Vol. 30, № 5. – P. 577–595.
25. *Personal autonomy: new essays on personal autonomy and its role in contemporary moral philosophy* / edited by James Stacey Taylor. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005. – IX, 350 p.
26. Schwartz B. *L'education demain* / B. Schwartz. – Paris : Aubier Montaigne, 1973. – 333 p.

Literatura:

1. Apetik N. Moralna samoregylitsiy yk umova poperedgeny deviantnoy povedinki pidlitkiv : avtoref. dis.na zdobutty nauk. stupeny kand.psicol.nayk:spesz. 19.00.07 / Chernivezkiy nazionalniy univ. im.Uriy Fedkovicha. – Chernivzi, 2001 – 231 s.
2. Batahev A. Modelirovanie cozialnoy deystvitelnosti v podrostkovom vozraste / A. Batahev // Mir psixologii. – 2007. – № 4. – C. 26-37
3. Bex I. Vixovany osobistosti: pidruchnik / I. Bex. – K. : Libid, 2008. – 848 p.
4. Bratys B. Anomalii lichnosti. – M. : Misl, 1988. – 301 s.
5. Golovaxa E. Giznenie perspektivi I profesionalnoe samoopredelenie / E. Golovaxa. – Kiev : Nayk. Dymka, 1988. – 144 s.
6. Karabanova O. Psixologiy semeinix otnoheniy I osnovi semeinogo konsyltirovaniy. – M. : Gardariki, 2005 – 320 p.
7. Kozlovski P. Kylytra postmoderna : [per. s nem.] / Petr Kozlovski. – M. : Respublika, 1997. – 238 s.
8. Kon I. Psixologiy ranei unosti : kn. dly uchitelei / I. Kon. – M. : Prosvehenie, 1989. – 255 s.
9. Korchikova I. Adaptaziy i standartizaziy opityvalnika osobistisnoi avtonomii dly pidlitkiv i unakiv // Praktichna psixologiy ta socialna robota. Naykovo-praktichnii ta osvithno-metodichnii jyrnal – № 9 (167) – 2013 – s. 47-52.
10. Kraig G. Psixologiy razvitiy / G. Kraig ; per s angl. N. Malginoy, N. Muronova, S. Ruseva, E. Turutinoi ; pod. obh. red. Prof. A. L. Alekseeva. – SPb. : Piter, 2000. – 992 s.
11. Lanovenko U. Ekzistezialnii zmist cybektivnogo aspekty unazkoi krizi / U. Lanovenko // Socialna psixologiy: Ukrainskii naykovii gyrnal. – 09/ 2006. – № 5 – S. 81-93.
12. Muxina V. Vozrastnay psixologiy: fenomenologiy razvitiy, detstvo, otrochestvo – 4-e izd. – M., 1999. – 456 s.
13. Penski V. Vikovi osoblivosti stanovleny moralnoi svidomosti v pidlitkovomy ts unackomy vizi / V. Penski // Aktualni problem psixologii. – T. 7, Vip.10, 2007 – S. 304-310.
14. Psixologiy podroстка : xrestomatiy / Elkonin D. Vozrastnie I individualnie osobennosti mladchix podrostkov / M. : Posiiskoe pedagogicheskoe agenstvo, 1997. – 526 s.
15. Erikson E. Identichnost : unost I krizis : per. s angl. / E. Erikson ; obh. red. i predisl. A.V. Tolstix. – M. : Izd. Gruppya «Progres», 1996. – 340 s.
16. Ycuk M. Socialno-psixologichni ymovi rozvitky avtonomnosti osobistosti v unackomy vizi : dis. kand. psicol. nayk : 19.00.07 / Yzuk Mariy Valerivna ; Naz. Ped. Un-t im. M.P. Dragomanova. – K., 2009. – 245 s.
17. Autonomy and the challenges to liberalism : new essays / edited by John Christman, Joel Anderson. – Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2005. – XII, 383 p.
18. Berofsky B. Autonomy / B. Berofsky // How Many Questions? Essays in Honor of Sidney Morgenbesser / L. S. Cauman, I. Levi, C. D. Parsons – 1988. – 188 p.
19. Dworkin G. The theory and Practice of Autonomy / G. Dworkin. – Cambridge : Cambridge Unsversity Press, 1988. – 188 p.
20. Marcia J. Development and Validation of ego-identity status, Journal of Personality and Social Psychology. – 1966. – Vol 3 – pp. 551-558.
21. May Th. The Concept of Autonomy / Th. May // American Philosophical Quarterly. – 1994. – Vol. 31. – № 2. – P. 133-144.
22. Meyers D. The Socialized Individual and Individual Autonomy / D. T. Meyers // Women and Moral Theory / E. Kittay, D. Meyers (Eds.). – Savage, MD, 1987. – P. 239-254.
23. Noggle R. Autonomy, Value, and Conditioned Desire / R. Noggle // American Philosophical Quarterly. – 1995. – № 32. – P. 57-69.
24. Noom M. J. Conceptual Analysis and Measurement of Adolescent Autonomy / Marc J.

В статье рассмотрены современные теории личностной автономии, согласно которым, рассматривается три направления проявления этого качества в юношеском и взрослом возрасте: поведенческая, эмоциональная и функциональная автономия. Решается проблема экстраполяции понятия личностной автономии на младший школьный и подростковый возраст. Указано, что личностная автономия не может рассматриваться как целостное качество личности в возрасте младше юношеского, поэтому следует обращать внимание на особенности личности, поведение и социально-психологические условия, которые предшествуют формированию автономии как целостной характеристики. По результатам анализа основных возрастных особенностей детей, мы предположили, что такими особенностями являются сила и адекватность чувства взрослости, взвешенный взгляд на то, что ребенок считает своими актуальными жизненными ориентирами, самостоятельность в обучении, наличие адекватной возрасту независимости от родителей, особенности стиля воспитания в семье.

Ключевые слова: личностная автономия, самостоятельность, саморегуляция, идентичность.

In the article modern theories of personal autonomy are studied according to which three directions of this quality development in youth and adult ages are discussed: behavioral, emotional and functional autonomy. A problem of extrapolation of the personal autonomy for junior school and juvenile age is solved. It was pointed that personal autonomy can not be studied as an entire personal quality in the age younger than in youth. So, attention must be paid to personal peculiarities, behavior and socio-psychological conditions, which take priority of autonomy formation as an entire characteristic. According to the results of analysis of the main age peculiarities of children, we suppose that such features can be: strength, adequacy, maturity feeling, child's personal opinion in regard of his actual life guiding lines, self-dependence in training, presence of appropriate to the age independence from parents, peculiarities of bringing-up style of family.

Key words: personal autonomy, independence, self-regulation, identity.